

5. Эльконин Д. Б. Психология игры. – 2-е изд. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 1999. – 360 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. Galperin P.Ia. Lektcii po psikhologii. – М.: KDU, 2005, - 400 с.
2. Kudryavtsev V.T. Kreativnaya tendentsiya v psicheskom razvitii rebenka [Elektronnyiy resurs] http://www.experiment.lv/rus/biblio/pervie_4tenija/p4_kudryavcev_2.htm
3. Pertseptyvno-myslennievi stratehii tvorchoho konstruiuvannia informatsiinykh system u navchalnii ta trudovii diialnosti : monohrafiia / V. O. Moliako, Yu. A. Hulko, N. A. Vahanova [ta in.] ; za red. V. O. Moliako. – К., 2018. – S. 106-123. – Rezhym dostupu: <http://lib.iitta.gov.ua/712092/>
4. Poddyakov N.N. Psicheskoe razvitie i samorazvitie rebYonka doshkolnika. Blizhnie i dalnie gorizontyi. – М.: Obruch, 2013. – 192 s.
5. Elkonin D. B. Psikhologiya igrы. – 2-e izd. – М.: Gumanit. izd. tcentr VLADOS, 1999. – 360 s.

Gulko Yu. A. Features of preschool children mental activity in situations of information uncertainty. The article describes the features of mental response of children of the fourth year of life to new information. There are four levels of mental activity. The first level is primitive subject-oriented actions with the transfer to a new situation of imitative subject-practical actions, as analogues to what is known to a child. The second level is characterized by the emergence of experimental actions due to which the child can create new semantic orientations and not only understand the new subject but also further build their activities with it. In the memory of the child, not the subject analogs, but the figurative ones are actualized. This provides the basis for the fact that a child's activity acquires the features of play (imaginary) activity. The third level - a child performs separately both play and experimental actions with the object, thanks to which it creates more and more new subjective semantic orientations, according to which it gives a more complex meaning to the new object. These guidelines for a child exist separately, not related to each other. For the fourth level, the characteristic is the complicated flow of experimental actions into games within the framework of a single mental task that the child has set for himself. Due to this, the activity and the result of this activity in the form of semantic structures becomes more complicated. The semantic reference points distinguished by a child's, are partially interconnected.

Key words: orientation activity, experimentation, game activity, analogization as imitation, semantic reference points.

Отримано 17.05.2019

УДК 159.922.

Данилевич Лариса Арсеніївна

ПРОБЛЕМА РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ В СТУДЕНТСЬКОМУ ВІЦІ

Данилевич Л. А. Проблема розвитку творчого потенціалу в студентському віці. Стаття присвячена питанням розвитку творчих здібностей студентів. Подано результати дослідження розвитку творчості студентів в період навчання засобом психотренінгу. Психотренінг тлумачиться як активний усвідомлений процес, що являє собою освіту у сфері мислення та є важливим підходом у навчанні творчості. Особливості психотренінгу творчості полягає у своєрідному навчанні через безпосереднє «проживання» та усвідомлення

досвіду, який забезпечується теоретичними поясненнями процесів, які протікають в організмі завдяки різним прийомам саморегуляції. Одним з основних завдань сучасної психологічної науки у розвитку творчої особистості в студентському віці є не лише розробка методів діагностики творчих (креативних) якостей, а й сприяння проявам творчого потенціалу в єдності головних сторін – створення творчого середовища, де особистість включається в процес створення нового і отримує навчати досягнення творчих результатів, а також включення в організацію навчальної та позанавчальної діяльності творчих психотренінгів, що сприятиме саморозвитку та самореалізації студентів.

Ключові слова: творчий потенціал, студентський вік, креативні якості, психотренінг, саморозвиток, саморегуляція.

Данилевич Л. А. Проблема развития творческого потенциала в студенческом возрасте. Стаття посвящена вопросам развития творческих способностей студентов. Даются результаты исследования развития творчества студентов в период обучения способом психотренинга. Психотренинг объясняется как активный сознательный процесс, который представляет собой образование в сфере мышления и есть важным подходом в обучении творчеству. Особенности психотренинга творчества заключается в своеобразном обучении через непосредственное «проживание» и осознание опыта, который обеспечивается теоретическими объяснениями процессов, которые протекают в организме благодаря разным приемам саморегуляции. Одной из основных задач современной психологической науки в развитии творческой личности в студенческом возрасте есть не только разработка методов диагностики творческих (креативных) качеств, а также способствование проявлению творческого потенциала в единстве главных сторон – создание творческой среды, где личность включается в процесс создания нового и получает навыки достижения творческих результатов, а также включение в организацию учебной и внеучебной деятельности творческих психотренингов, что будет способствовать саморазвитию и самореализации студентов.

Ключевые слова: творчество, студенческий возраст, креативные качества, психотренинг, саморазвитие, саморегуляция.

Постановка проблеми у загальному вигляді. У сучасних соціально-економічних умовах нашого суспільства нагальним постає питання забезпечення прогресу в будь-якій галузі завдяки професіоналізму та виявленню творчості особистістю.

Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що в ході навчання проблема виявлення та розвитку творчої молоді залежить від теоретичних підходів щодо обґрунтування її сутності, відповідного дослідницького інструментарію для психодіагностики даного феномену та пошуку шляхів розвитку творчого потенціалу. Актуальним для сучасної особистості є зайняття плідної позиції у суспільстві, самореалізація свого потенціалу, що неможливо здійснити без творчості, наполегливості, упевненості у власних силах тощо. Тому проблема розвитку творчої особистості є важливою саме у студентському віці, коли молода людина знаходиться на шляху становлення зрілості, визначилась із вимогами, які ставить перед нею майбутня професія, суспільство.

Сучасне студентство, майбутні спеціалісти, постійно знаходяться у пошуку власної позиції, цінностей, ідеалів. Психологічний зміст періоду студентства, що включає юнацький вік та дорослішання, характеризується розвитком самоусвідомлення, становленням власного світогляду, життєвої перспективи, плануванням свого майбутнього, розкриттям своїх потенційних здібностей і талантів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У психологічній науці вирішенню важливого завдання розвитку творчої особистості приділяють увагу учені різних підходів, зокрема – особистісного (Д. Б. Богоявленська, Л. С. Виготський, В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, Г. С. Костюк, О. М. Матюшкін, В. С. Мерлін, В. О. Моляко, В. В. Рибалка, В. М. Русалов, М. О. Холодна, В. С. Юркевич та ін.), діяльнісного (В. В. Давидов, Г. С. Костюк, О. А. Киричук), міждисциплінарного (Г. Айзенк, Ф. Баррон, М. Боден, П. Ленглі, Х. Симон тощо), системного (А. Б. Коваленко, О. І. Кульчицька, Н. І. Литвинова, В. О. Моляко, І. М. Семенов, М. О. Холодна, В. С. Юркевич тощо), когнітивного (Д. Клейн, В. Колвейт, Г. Нойнер тощо).

Мета статті – розкрити сутність творчих якостей особистості у студентському віці та визначити чинники, що сприяють розвитку творчості в період навчання студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Українські та зарубіжні психологи (А. Б. Коваленко, О. І. Кульчицька, В. О. Моляко, Н. І. Литвинова, В. І. Панов, М. О. Холодна, В. С. Юркевич, Б. Блум, Дж. Гілфорд, П. Торренс, Дж. Рензулі та інші) вивчали складний діалектичний характер взаємозв'язку процесуального й особистісного у творчості і брали за основу існування психічної системи регулювання творчої поведінки, мислення, розумової діяльності. Ця система є багаторівневою і розгалуженою з певним центром "особистісної активності" - набором закодованої інформації про основні дії та прийоми їх групування у разі зіткнення суб'єкта з незнайомими ситуаціями або невідомими елементами в знайомих ситуаціях.

Творча особистість, за складом і характером притаманних їй психічних якостей, є дуже складним для вивчення утворенням. Дослідники особистісного підходу характеризують творчу особистість, перелічуючи різноманітні властивості та якості, кількість яких досить велика. Д.Б.Богоявленська визначає творчу особистість через її інтелектуальну ініціативність; при цьому розрізняючи поняття інтелекту й творчих здібностей, вважає їх похідними від особистісної активності [3]. Психолог Н.В.Кузьміна розглядає творчу особистість через її зв'язок із самовдосконаленням у професійній діяльності. На думку Д. Клейн, В.Колвейт, Г.Нойнер творчу особистість можна виявити через творчі процеси мислення та творчу діяльність. А Маслоу, К. Роджерс визначають творчий розвиток особистості через її здатність до самореалізації; О.М. Матюшкін, П.Ф. Кравчук та інші учені - через її творчий потенціал тощо [14].

У своїх дослідженнях А.Н.Лук виокремлює такі творчі якості особистості, як: готовність до ризику, імпульсивність, незалежність суджень, нерівномірність успіхів під час вивчення різних навчальних предметів, почуття гумору, самотність, пізнавальну скрупульозність, неприймання на віру, критичний погляд на такі речі, які вважають "священними", сміливість уявлення та мислення [13]. Такий погляд на творчу особистість поділяє П.А. Нечаєв, який вважає, що творчі особистості відрізняються від нетворчих структурою особистості, Н.Т.Петрович наводить вихідні якості творчої особистості, такі як знання, здатність до самоосвіти, пам'ять, допитливість, фізичне здоров'я.

Представники міждисциплінарного підходу стверджують (Г. Айзенк, Ф. Баррон тощо), що творчість є предметом вивчення не однієї, а багатьох напрямків в єдності когнітивної і соціально-особистісної психології. Незалежно один від одного, когнітивний і соціально-особистісний підходи здійснили свій внесок у вивчення творчості, але кількість досліджень для обґрунтованих висновків, які б одночасно вивчали і когнітивні, і соціально-особистісні аспекти творчості, недостатня. Також, цілком типовою є ситуація, коли представники когнітивного напрямку у дослідженні творчості недооцінюють роль особистості творця та соціальну систему, в якій він знаходиться, а соціально-особистісні підходи не надають достатньої уваги ментальним явищам і процесам, що лежать в основі творчості.

Вирішенню проблеми виявлення особистісних характеристик творчої та обдарованої людини сприяє, на нашу думку, прагнення сучасних психологів упорядкувати категоріальний апарат психології творчості та обдарованості (Д. Б. Богоявленська, В. О. Моляко, В. І. Панов, Р. О. Семенова, А. В. Петровський, М. Г. Ярошевський), що передбачає виокремлення динамічної системи чинників різних рівнів ієрархії як необхідної передумови аналізу інтегральних утворень психіки.

Аналіз філософської, психологічної літератури дозволяє розрізнити поняття “креативна” і “творча” особистість. Зокрема, “креативною” вважають таку особистість, яка має внутрішні передумови (особистісні утворення, специфіка когнітивної сфери, нейрофізіологічні задатки), що забезпечують її творчу активність, тобто не стимульовану ззовні на пошукову та перетворювальну діяльність. Таким чином, детермінантою творчої активності особистості є її внутрішня креативність. Але творча активність не завжди є продуктивною. Продуктивну творчу активність називають творчою діяльністю, тобто таким творчим процесом, внаслідок якого виникає нове досягнення, яке може мати як об’єктивну, так і суб’єктивну новизну та оригінальність. На основі цього творча особистість визначається як креативна, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула необхідних для актуалізації творчого потенціалу людини додаткових мотивів, особистісних утворень, здібностей, що сприяють досягненню творчих результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності. Так, наприклад, працелюбність не обов’язково притаманна креативній особистості, але для результативної творчої активності вона має першочергове значення. У розумінні “креативні риси” говориться власне про характеристики внутрішніх передумов для творчості.

На думку Г. С. Костюка, процес розвитку особистості віднесений до цілісного процесу онтогенезу, тобто індивідуального розвитку людини, який проявляється у пов’язаних між собою формах – морфологічній, фізіологічній, психічній і соціальній. Розвиток людської особистості – це безперервний процес, що виявляється в кількісних та якісних змінах людської істоти, які відбуваються на всіх етапах онтогенезу особистості і є наслідком її взаємодії із зовнішнім світом. Г. С. Костюк вважає, що процес становлення особистості здійснюється як “саморух”, для якого притаманна єдність зовнішніх і внутрішніх умов [8].

Учений О. А. Киричук, визначає творчу особистість через її інтелектуальну активність, творче мислення та творчий потенціал. Розглядаючи особистість та її діяльність як внутрішньо пов'язані сторони, він стверджує, що спеціальна організація провідного виду діяльності є умовою впливу на особистість, на формування в неї в процесі такої діяльності необхідної ієрархії потреб і мотивів. Автор вказує на те, що індивідуальні властивості людини зумовлені суспільними відносинами, які опосередковані через її внутрішній світ [18].

У сучасній психології досить актуальним є системний підхід до вивчення проблеми організації продуктивного мислення (І. М. Семенов та інші). Вихідним положенням даного підходу вчений І. М. Семенов вважає внесення до структури продуктивного (творчого) мислення особистісного аспекту, який задає цілісність мислительному процесу (через його осмислення та усвідомлення) і виводиться з тих позицій власного "Я", які здійснює суб'єкт у пошуку сенсу і значення у власному розумінні. Отже, творче мислення відбувається на таких рівнях, як операціональному, предметному, рефлексивному та особистісному, що утворюють систему складових компонентів пізнавальної діяльності. На думку ученого, пошук людиною рішення творчого завдання є рух думки за ієрархічно підпорядкованими рівнями. Верхівку цієї ієрархії утворюють особистісний і рефлексивний рівні, а основу – предметний та операціональний. У процесі мислення вони функціонують як динамічна система взаємодіючих рівнів.

Серед сучасних психологів, які досліджують проблему розвитку творчої особистості, значущу роль відіграють роботи В. О. Моляко, який запропонував власну концепцію формування творчої особистості та реалізації її творчого потенціалу [11]. Сутність концепції полягає у здійсненні такого типу навчання, яке органічно пов'язане із систематичним вирішенням різноманітних творчих завдань в умовах естетично збагаченого середовища. Творча діяльність має відповідати віковим можливостям, завдяки чому вона сприятиме підвищенню мотивації праці, розвитку інтелекту, максимальному розкриттю здібностей кожної особистості.

На думку В.О. Моляко, розроблення та втілення в життя системно-стратегічної концепції творчості мають бути тісно пов'язані із загальними тенденціями, що характеризують розвиток людини та людства в наступні десятиліття. Концепція базується на уявленні про людину як про творчу особистість, яка є самостійною у прийнятті рішення, в постановці значущих цілей та розробленні програм власної поведінки. Творча особистість досягає суттєвого рівня інтелектуального розвитку та професійної майстерності, здатна до нестандартних дій, усвідомлює власну відповідальність перед собою та суспільством. У зв'язку з цим мета виховання творчої особистості полягає саме в розвитку, формуванні зазначених якостей, що відповідають віковим та індивідуальним можливостям дітей, молоді, дорослих.

Учений пропонує три основні форми реалізації творчого виховання особистості. По-перше, це систематичне розв'язування різноманітних творчих задач, при цьому орієнтуватися на досягнення оригінальних результатів

під час виконання будь-якої діяльності, знаходження більшої кількості варіантів розв'язування кожної нової задачі, порівняння їх між собою, на вибір найкращого розв'язання за конкретними критеріями, такими як економичність, екологічність, естетичність тощо. В ряді випадків доцільно використовувати спеціальні прийоми творчого тренінгу або їх системи, наприклад, розроблену В. О. Моляко систему творчого тренінгу КАРУС. По-друге, необхідна максимальна естетизація всіх форм життєдіяльності особистості, сприяння засвоєнню національних, художніх надбань, творів народної творчості, світової культури – тобто, всебічне підвищення культури особистості. По-третє, доцільна постійна участь особистості в колективній діяльності, виконання різноманітних суспільно-значущих справ.

Проблема навчання і виховання талантів у закладах освіти викликає гострий інтерес у всьому світі (Б. Блум, Дж. Гілфорд, В. О. Моляко, В. І. Панов, П. Торренс, Дж. Рензулі тощо). Аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить, що в ході навчання проблема виявлення та розвитку творчої та обдарованої молоді залежить від методологічного та теоретичного підходів та їх розробленості на сучасному етапі. На думку В. Данилової, діагностичні методики, тести не дають відповіді на питання: яка людина насправді і що від себе чекати [4]. Причиною цього не наявність недоліків в методиках або експериментальних обладнаннях, а в тому, що можливості об'єктивного наукового дослідження в психології принципово обмежені. Вони можуть лише в певній мірі відповісти на питання, які властивості є у людини у даний момент, а не якою може стати... «Людина – це істота, спрямована в майбутнє, і що буде з нею відбуватися, залежить не тільки від її характеристик у даний момент і діючих обставин, але і від уявлень про своє майбутнє» [4; с. 39].

Важливим у цьому напрямку є функціонування різного роду програм, курсів, зокрема розробка тренінгових занять. Значне місце в психології творчості займає проблема розвитку креативного потенціалу особистості засобами психотренінгу, метою якого є ознайомлення зі способами нестандартних шляхів самовдосконалення і навчання, які сприяють ефективному оволодінню навичками й уміннями з основної діяльності (художньої, наукової, технічної тощо) та досягнення високого рівня її виконання.

Психотренінг, як активний усвідомлений процес, являє собою освіту у сфері мислення та є новим підходом до навчання, який дає впевненість у своїх думках і можливість керувати ними. Тренінг – особливий різновид навчання через безпосереднє «проживання» та усвідомлення досвіду, який не зводиться ні до традиційного навчання через трансляцію знань, ні до психологічного консультування або психотерапії. Ефективність навчання прийомам психотренінгу забезпечується теоретичними поясненнями процесів, які протікають в організмі завдяки різним прийомам саморегуляції, що допоможе свідомо відноситися до необхідності практичної реалізації таких ланок системи в саморегуляції як самоорганізація, самостереження, самоконтроль і самооцінка, а також сприятиме формуванню усвідомленого від-

ношення учнів до виконання вправ з керування фізичною (м'язовою) напругою і станом свідомості.

На початку роботи психотренінгу студентам пропонуються конкретні способи організації свого життя, навчання і професійної діяльності у вигляді рекомендацій відносно:

- планування свого часу або своїх справ (за ступенем обов'язковості, важливості, регулярності, вірогідності виконання);
- фіксування їх у письмовому вигляді і запам'ятовування, самонастроювання на виконання запланованого;
- критична самооцінка та діагностування своїх позитивних та негативних якостей;
- формування своїх цілей (життєвих, професійних, близьких, перспективних), формування прагнення вдосконалювати різні сторони свого «Я» та своєї життєдіяльності;
- уміння реєструвати деякі фізіологічні параметри (пульс, дихання).

Саме у студентському віці відбувається найкраще оволодіння прийомами психотренінгу, оскільки рівні свідомості, усвідомлення, зосередження, вміння концентруватися найоптимальніші, порівнюючи з іншими віковими періодами. І, як засвідчують дослідження, обдаровані мають більш високі показники з цих якостей відносно «звичайних». До того ж, підвищена зацікавленість їх в отриманні ефективних результатів сприяє більш успішному засвоєнню техніки психотренінгу.

Зміст і форми викладу матеріалу з тем психотренінгу повинні вибиратися з орієнтацією на особливості віку: мова ведучого – доступною, кожне твердження – підкріплюється живим прикладом або науковим обґрунтуванням. Важливе значення для цього може мати використання (при правильному підборі) музики, слайдів, відеофільмів, наочностей.

Відносно змісту занять з творчої психотехніки необхідно враховувати, що психотренінг, на думку К. В. Дейнека, є індивідуальною програмою вправ для розвитку культури мислення та духовної сфери. Через це кожен керівник виробляє свій метод, свою техніку ведення практичних занять, яка базується на особистому досвіді, знаннях з класичних психотехнік і сучасних методик.

Незалежно від рівня підготовки та кваліфікації психолог повинен перш за все усвідомити залежність «коефіцієнту» продуктивності своєї роботи з обдарованими студентами з оволодіння прийомами психотренінгу від чіткого визначення задач, які пов'язані:

- з практичною спрямованістю тренінгу (навчити першим початковим навичкам і прийомам саморегуляції та аутогенного тренування; активізувати їх творчі ресурси через активізацію психічних та фізичних функцій організму, таких, як увага, уява, пам'ять, розвиток образного мислення);
- конкретними задачами керівника тренінгу (засвоїти всі прийоми на власному досвіді, переконатися в їх ефективності; організувати процес занять; інформувати і давати завдання, спостерігати, консультувати, коректу-

вати дії, спонукати до самостійної роботи по самовдосконаленню; під час занять бути врівноваженим, спокійним, навіювати впевненість тому, що він навчить, а студенти оволодіють технікою);

– враховувати фактори та умови ефективності засвоєння тренінгу студентами (відсутність хворобливих станів, постійне фізичне загартування та тренуваність, здоровий спосіб життя; високий авторитет керівника тренінгу; велике бажання студентів досягти позитивного результату та віра, яка базується на усвідомленні багатства внутрішніх ресурсів організму; усвідомлення студентами своїх потреб та цілей, їх формування та фіксування).

У зв'язку з тим, що якості особистості формуються індивідуально, у кожної людини існує свій шлях розвитку, свої проблеми та мета, тому в процесі оволодіння прийомами та навичками саморегуляції, засвоєння психотехнік, кожному студенту потрібно надавати індивідуальну консультацію, допомагаючи йому в організації своєї особистої системи саморегуляції.

Використання творчого психотренінгу в різних формах навчання (факультативній або індивідуальній) зі студентами свідчить, що оволодіння прийомами тренування своєї психіки, усвідомлення зв'язку між психікою та тілом, емоційним та фізичним станом, між намірами та діями сприяє не тільки формуванню вміння самостійно долати труднощі, які виникають внаслідок низької самооцінки, підвищеної емоційності, але й забезпечують розвиток тих потреб, прагнень, здібностей, які спрямовані саме на саморозвиток, самовдосконалення та самовиховання своєї особистості.

Висновок. Одним з основних завдань сучасної психологічної науки у розвитку творчої особистості в студентському віці є не лише розробка методів діагностики творчих (креативних) якостей, а й сприяння проявам творчого потенціалу в єдності головних сторін – створення творчого середовища, де особистість включається в процес створення нового і отримує навички досягнення творчих результатів, а також включення організацію навчальної та позанавчальної діяльності творчих психотренінгів, що сприятиме саморозвитку та самореалізації студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Беляев Г. Ю.* Педагогическая характеристика образовательной среды в различных типах образовательных учреждений / Г.Ю. Беляев. – М. : ИЦКПС, 2000.
2. *Бине А.* Измерение умственных способностей / Подгот. В.А. Луков; пер. с фр. М. Владимирского. – СПб.: Союз, 1998.
3. *Богоявленская Д. Б.* „Субъект деятельности” в проблематике творчества / Д.Б. Богоявленская // Вопросы психологии. - 1999. - № 2. – С. 35–42.
4. *Данилова В.* Как стать собой. Психотехника индивидуальности. Пособие для самообразования / В.Данилова. – Х.: РИП «Оригинал», ИМП «Рубикон», 1994, - 128 с.
5. *Давыдов В. В.* Деятельный подход в психологии: проблемы и перспективы: сб. науч. тр. / НИИ общей и пед. Психологии / В.В.Давыдов. – М., 1990.
6. *Дружинин В. Н.* Психология общих способностей / В. Н. Дружинин. - СПб. : Питер Ком, 1999. - 368 с.
7. Исследование проблем психологии творчества / отв. ред. Я.А. Пономарев. – М.: Наука, 1983.

8. *Костюк Г. С.* Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості / Г. С. Костюк / за ред. Л. М. Проколієнко; уклад. В. В. Андрієвська, Г. О. Балл, О. Т. Губко, О. В. Проскура. – К. : Рад. шк., 1989. – 608 с.
9. *Мастерова В. А.* Воспитательно-образовательная среда вуза как средство развития творческой личности будущего государственного служащего : автореф. дис... канд. пед. наук / В.А. Мастерова. – Саратов, 2003. – 16 с.
10. *Матюшкин А. М.* Загадки одаренности: Проблемы практической диагностики / А.М.Матюшкин. – М.: Школа - Пресс, 1993. – 275 с.
11. *Моляко В. А.* Творческая конструкторология (пролегомены) / В. А. Моляко. – К. : «Освіта України», 2007. – 388 с.
12. *Лебедева В. П., Орлов В. А., Панов В. И.* Школоведческие аспекты моделирования развивающей образовательной среды / В. П. Лебедева, В. А. Орлов, В. И. Панов // Первая российская конференция по экологической психологии: тезисы, (Москва, 3–5 декабря, 1996 г.). – М., 1996. – С. 103.
13. *Лук А. Н.* Психология творчества / А.Н.Лук. – М.: Наука, 1978. – 127 с.
14. *Панов В. И.* Психодидактика образовательных систем: теория и практика / В. И. Панов. – СПб.: Питер, 2007. – 352 с.
15. *Пономарёв Я. А.* Психология творчества: общая, дифференциальная, прикладная / Я.А. Пономарёв, И.Н. Семёнов, Степанов С.Ю. – М.: Наука, 1981.
16. Психологія : dtv-Atlas : Довідник: Пер. з нім. / Худож. Герман і Катаріна фон Заальфельд; наук. ред. пер. В.О. Васютинський. – К.: Знання-Прес, 2007. – 510 с.
17. *Рубцов В. В.* Оценка образовательной среды школы // 2-я Российская конференция по экологической психологии: тезисы, (Москва, 12–14 апр., 2000 г.). – М., 2000. – С. 176–177.
18. *Семиченко В. А.* Психологія педагогічної діяльності: навч. посіб. / В.А.Семиченко. – К.: Вища шк., 2004. – 335 с.
19. *Ясвин В. А.* Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. – 2-е изд. – М. : Смысл, 2001. – 365 с.

REFERENCES TRANSLITERATED

1. *Beliaev G. Iu.* Pedagogicheskaja kharakteristika obrazovatelnoi sredy v razlichnykh tipakh obrazovatelnykh uchrezhdenii / G.Iu. Beliaev. – М. : ІТсKPS, 2000.
2. *Bine A.* Izmerenie umstvennykh sposobnostei / Podgot. V.A. Lukov; per. s fr. M. Vladimirskogo. – SPb.: Soiuz, 1998.
3. *Bogoiavlenskaia D. B.* „Subekt deiatelnosti” v problematike tvorchestva / D.B. Bogoiavlenskaia // Voprosy psikhologii. - 1999. - № 2. – S. 35–42.
4. *Danilova V.* Kak stat soboi. Psikhotehnika individualnosti. Posobie dlia samoobrazovaniia / V. Danilova. – Kh.: RIP «Original», IMP «Rubikon», 1994, - 128 s.
5. *Davydov V. V.* Deiatelnyi podkhod v psikhologii: problemy i perspektivy: sb. nauch. tr. / NII obshchei i ped. Psikhologii / V.V.Davydov. – М., 1990.
6. *Druzhinin V. N.* Psikhologija obshchikh sposobnostei / V. N. Druzhinin. SPb.:Piter Kom, 1999. 368 s.
7. Issledovanie problem psikhologii tvorchestva / otv. red. Ia.A. Ponomarev. – М.: Nauka, 1983.
8. *Kostiuk H. S.* Navchalno-vykhovnyi protses i psykhichni rozvytok osobystosti / H. S. Kostiuk / za red. L. M. Prokoliienko; uklad. V. V. Andriievaska, H. O. Ball, O. T. Hubko, O. V. Proskura. – К. : Rad. shk., 1989. – 608 s.
9. *Masterova V. A.* Vospitatelno-obrazovatelnaia sreda vuza kak sredstvo razvitiia tvorcheskoi lichnosti budushchego gosudarstvennogo sluzhashchego : avtoref. dis... kand. ped. nauk / V.A. Masterova. – Saratov, 2003. – 16 s.
10. *Matiushkin A. M.* Zagadki odarennosti: Problemy prakticheskoi diagnostiki / A.M.Matiushkin. – М.: Shkola - Press, 1993. – 275 s.
11. *Moliako V. A.* Tvorcheskaia konstruktologija (prolegomeny) / V. A. Moliako. – К. : «Osvita Ukrainy», 2007. – 388 s.
12. *Lebedeva V. P., Orlov V. A., Panov V. I.* Shkolovedcheskie aspekty modelirovaniia razvivaiushchei obrazovatelnoi sredy // Pervaia rossiiskaia konferentciia po ekologicheskoi psikhologii: tezisy, (Moskva, 3–5 dekabria, 1996 g.). – М., 1996. – S. 103.

13. Luk A. N. Psikhologiiia tvorchestva / A.N.Luk. – M.: Nauka, 1978. – 127 s.
14. Panov V. I. Psikhodidaktika obrazovatelnykh sistem: teoriia i praktika / V. I. Panov. – SPb.: Piter, 2007. – 352 s.
15. Ponomarev Ia. A. Psikhologiiia tvorchestva: obshchaia, differentsialnaia, prikladnaia / Ia.A. Ponomarev, I.N. Semenov, Stepanov S.Iu. – M.: Nauka, 1981.
16. Psykholohiia : dtv-Atlas : Dovidnyk: Per. z nim. / Khudozh. Herman i Katarina fon Zaalfeld; nauk. red. per. V.O. Vasiutynskiy. – K.: Znannia-Pres, 2007. – 510 s.
17. Rubtcov V. V. Otcenka obrazovatelnoi sredy shkoly // 2-ia Rossiiskaia konferentsiia po ekologicheskoi psikhologii: tezisy, (Moskva, 12–14 apr., 2000 g.). – M., 2000. – S. 176–177.
18. Semychenko V. A. Psykholohiia pedahohichnoi diialnosti: navch. posib. / V.A.Semychenko. – K.: Vyshcha shk., 2004. – 335 s.
19. Iasvin V. A. Obrazovatelnaia sreda: ot modelirovaniia k proektirovaniuu / V. A. Iasvin. – 2-e izd. – M. : Smysl, 2001. – 365 s.

Danilevich L. A. The problem of the development of creative potential in the student age.

The article is devoted to the development of students' creative abilities. The results of the study of the development of students' creativity in the period of training in the way of psycho training are given. Peculiarities of psychotraining of creativity lies in a kind of learning through direct “living” and awareness of experience, which is provided by theoretical explanations of the processes that take place in the body due to different methods of self-regulation. One of the main tasks of modern psychological science in the development of a creative personality at student age is not only the development of methods for diagnosing creative qualities, but also promoting creative displays in the unity of the main sides - forming a creative environment where a person joins the process of creating a new and gets skills to achieve creative results, as well as the inclusion in the organization of educational and extracurricular activities of creative psycho-trainings, which will contribute to self-expression self-development and self-realization of students. The use of creative psycho-training in various forms of study (elective or individual) with students shows that mastering the methods of training your psyche, understanding the relationship between the psyche and the body, the emotional and physical state, between intentions and actions contributes not only to the ability to independently overcome difficulties, which arise as a result of low self-esteem, increased emotionality, but also provide development of those needs, aspirations, abilities, which are aimed at self-development, self-improvement and self-education of own personality.

Key words: creativity, student age, creative qualities, psycho training, self-development, self-regulation.

Отримано 3.06.2019

УДК 159.922.7-053.5

Девіс Лариса Анатоліївна

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ САМОСВІДОМОСТІ ТА ВЗАЄМОДІЇ ДІТЕЙ З ДОРОСЛИМИ У РІЗНИХ УМОВАХ ВИХОВАННЯ

Девіс Л. А. Особливості розвитку самосвідомості та взаємодії дітей з дорослими у різних умовах виховання. У статті проаналізована проблема розвитку самосвідомості та взаємодії особистості дітей, що зростають у різних умовах виховання. У працях вітчизняних і зарубіжних психологів підкреслюється провідна роль в психічному